

Pápai-Tarr Ágnes

egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

**Családon belüli erőszak egy irodalmi mű alapján.
(Móricz Zsigmond: „A világ végén már szép és jó”)¹**

Debreceni Jogi Műhely, 2017. évi (XIV. évfolyam) 3-4. szám (2017. december 30.)

DOI 10.24169/DJM/2017/3-4/10

A büntető jogász számára az ezer arcú irodalom kimeríthetetlen forrása a számos érdekesebbnél érdekesebb bűnesetnek és dogmatikai kifejtést igénylő problémakörnek. Ennek ékes bizonyítéka, hogy több alkalommal került megrendezésre a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán is a Bűn és irodalom témában konferencia, melyen a felkért előadók ismert vagy kevésbé ismert irodalmi hősök bűncselekményeit elemezték, mindig újabb és újabb eseteket felsorakoztatva. A téma sokszínűségének bizonyítéka, hogy monográfia és több tanulmány is napvilágot látott már ebben a témakörben.² Tanulmányomban egy meglehetősen komplex kérdéskört, a családon belüli erőszak néhány problémáját szeretném bemutatni, egy kevésbé ismert Móricz Zsigmond novella alapján. Választásom azért esett erre a novellára, mert napi aktualitásokkal rendelkezik, akár 2017-ben is játszódhatna, lényegét tekintve ugyanúgy, ráadásul a családon belüli erőszakot komplex módon ábrázolja.

A családon belüli erőszak manapság egy igen divatos fogalom, sokan és sokféle magatartásra használják ezt a kifejezést.³ A téma egyik nehézsége éppen ebben rejlik, hogy nem sikerült egy egységes meghatározást, vagy fogalmat kialakítani, erre a meglehetősen heterogén rendszerre. Annyi bizonyos, hogy kriminológiai fogalomról van szó, egy gyűjtő kategóriáról, amely magában foglalja a tágabb és szűkebb értelemben vett családtagok között elkövetett különböző büntetendő magatartásokat, az otthon megvalósuló erőszakcselekményeket. Idesorolható a tényleges fizikai bántalmazás, elhanyagolás, lelki bántalmazás (verbális bántalmazás, fenyegetés, szidalmazás, érzelmi zsarolás, érzelmi elhanyagolás), szexuális erőszak, szexuális abúzus, valamint a gazdasági, társadalmi visszaélés, mely utóbbi a sértett pénzének és egyéb forrásainak az ellenőrzését és korlátozását, valamint a sértett elszigetelését jelentik.⁴ A büntetőjog nyelvére lefordítva, a szűkebb és tágabb értelemben vett családtagok között elkövetett, igen széles spektrumon mozgó büntetendő magatartások tartoznak ide, mely a becsületsértés szabálysértésétől egészen a többszörösen minősülő emberölésig terjedhet.

A családon belüli erőszak a sértettek szempontjából lehet gyermekbántalmazás, házastárs- vagy partnerbántalmazás, illetve idős családtag bántalmazása. A bántalmazási formák közül a

---

¹ Kiss Anna a bűn és irodalom témájának kiemelkedő kutatója, hasonló már elemezte a novellát ld. Kiss Anna: *Bűnbe esett irodalmi hősök*, Jog és Irodalom, Publicitas Art-Média Kft. Budapest 2009. 69-75. o.

² pl. Kiss Anna: *Bűnbe esett irodalmi hősök*, Jog és Irodalom, Publicitas Art-Média Kft. Budapest 2009., Bűntények a könyvtárszobából, Interaktív iratmintatár büntetőjogi komplex gyakorlathoz és szakvizsgálathoz. Szerk: Kiss Anna, Complex Kiadó, Budapest, 2010., Kiss Anna: *A szépirodalom szerepe a jogi oktatásban*, Glossa Iuridica, 2014/2., 127-143. o. Kiss Anna: *A testi fenyegetés, Móricz Zsigmond a világ végén már szép és jó című novellája alapján*, Család, Gyermek, Ifjúság, 2004/5. 46-51. o.

³ Ld. részletesen Kemény Gábor: *A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről de lege ferenda*, Belügyi Szemle, 2005/9. 40. o., Balogh Lídia-Matolcsi Andrea: *Vélemények a családon, illetve párkapcsolaton belüli erőszak elleni állami fellépés lehetőségéről*, Rendészeti Szemle, 2009/12. 82. o., 91. o. 96. o., Virág György: *Bevezetés a családi erőszak kutatásához*, In: Kriminológiai Tanulmányok 41, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest 2004. 55-58. o.

⁴ Ld. részletesen Virág György: *Családon belüli erőszak*, In: Kriminológia-Szakkriminológia, Szerk.: Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós. Complex Kiadó, Budapest, 2006, 381-382. o.

gyermekbántalmazás kapott először nagyobb figyelmet.⁵ Majd az otthonukban bántalmazott vagy megerőszkolt nők védelmében fellépő, különböző feminista csoportok kampányai irányították előbb a sajtó, majd különféle társadalmi szervezetek figyelmét a házastárs, vagy partnerbántalmazásra.⁶

A családon belüli erőszak kérdéskörével tehát manapság igen sokat foglalkozik a közvélemény, néha már-már azt a látszatot keltve, hogy egy új problémáról van szó, amivel a modern társadalmaknak szembe kell néznie, meg kell küzdeni, és amire megoldást kell találnunk. A tévhiteket azonban el kell oszlatnunk, és ki kell mondanunk, hogy a családon belüli erőszak nem egy új jelenség. Amióta a család, mint a társadalom legalapvetőbb és legegységesebb társadalmi egysége létezik, azóta a családon belüli erőszak is jelen van, csak különböző történelmi korszakokban más volt a társadalmi és persze a büntetőjogi megítélése is.⁷

A Móricz novella bizonyítéka annak, hogy a jelenség közel sem új, és a 20. század elején vagy közepén ugyanazzal az összetett társadalmi problémával találjuk szembe magunkat, amivel napjaink büntetőjogának is szembe kell néznie. A magyar társadalom 50-100 éve sem volt mentes az erőszaktól. Talán azt is kijelenthetjük, hogy a családon belüli erőszakot lehetővé tevő faktorok, még erősebbek voltak Móricz idején, mint ma.⁸ A novella a családon belüli erőszak több dimenzióját is felsorakoztatja, hiszen a gyermek és a feleségbántalmazásra is példát szolgáltat. A Móricz által ábrázolt bűncselekményeket elsősorban a mai hatályos magyar büntető jogszabályok alapján elemzem és csak érintőlegesen térek ki arra, hogy a kornak megfelelően, Móricz idejében hogyan alakulhatott a cselekmények büntetőjogi megítélése. Tekintettel arra, hogy talán kevesen ismerik ezt a történetet, ezért a novella néhány részletének, gyakorlatilag a bűncselekmények történeti tényállásának az ismertetésével kezdem.

„A tanya a világ közepén van, a tanya közepén a ház, a ház közepén kedvesanyám, és körülötte tíz darab gyerek csipog.

De a négyéves kis Rozsi csak állami gyerek, az nincs benne a házban, a tanyában, az egész világban, az bizony kívülről van mindenben. A gyerekek közé csak ő maga férkőzik be, de azok tudják, hogy nem tartozik közéjük.

De csak az az egy az érdekes, hogy Rozsi olyan kimondhatatlan jól érzi magát a testvérei között, sokkal jobban, mint azok egymással. Rövid kis életében már a harmadik helyen szorja a szülői szeretetet. Éppen azért csak neki fáj, hogy vele senki se foglalkozik. Se a kedvesanyám, se a gyerekek.

Hogy a fene egye meg a gyomrodát! - ripakodik rá a kedvesanyám,

Lódulj ki! - kiált rá Rozsira.

Büntetni kell a gyereket. A gyereket folyton büntetni kell, mert másképp elszilajodik.

- Nem takarodsz rögtön ki? - s meglódtja, és a kislányka úgy kipenderül a megnyitott ajtón a hűvös konyhába, azt se tudja, hogy áll meg.

Rozsi nem teketóriázik, abban a percben megindul, otthagyja a szoba ajtaját, és megy a kamarába. Rozsi bemegy, és ott van a kenyér az orra előtt, nagy félkenyér. Odamegy, és két kis fekete kezével nekiáll és belemarkol, és letöri a ducát.

A kedvesanyámnak valahogy eszébe jutott a kis Rozsi. Kikiáltott a pítvarba, hogy gyere be, de onnan senki se felelt. Muszáj volt kimenni, s azonnal látta, hogy a kamra ajtaja nyitva van. Persze, kedvesanyám azt is látta, hogy a kenyér meg van szentségtelenítve, s ebből már azt is tudta, merre kell keresni a kis Rozsit, s csakugyan egy perc, és a szalmakazalnál járt, s fogta a nyakát a kislánynak, és felemelte, mintegy békát, s megrázta, és nagyokat ütött rá, ahol érte, az állami gyerekekre.

- Nem fogsz megfürödni! - mondta. - Tolvaj disznó! Most aztán büdös leszel húsvétra, és dögölj meg!

⁵ Herczog Mária: *Gyermekbántalmazás*. Complex Kiadó, Budapest, 2007.

⁶ Virág György (2006): *i.m.* 379. o.

⁷ Ld. részletesebben: Szöllősi Gábor: *A családon belüli erőszak differenciáltsága, (Különbségek a nevek, felfogások és helyzetek szintjén)*. In: Családi viszonyok. A családi erőszak kriminológiai vizsgálata, Szerk.: Virág György, KJK KERSZÓV, Budapest 2005. 65. o. Ld. továbbá Fónagy Zoltán: *„Bántani nem bántott csak néha megvert”* Mozaikok a családon belüli erőszak történetéből. 1. rész, Fónagy Zoltán: *„A férj családfeje baltája nem terjed ki arra”* Mozaikok a családon belüli erőszak történetéből. 2. rész, Fónagy Zoltán: *„Nőkinzást körünkben meg ne szívadjunk”* Mozaikok a családon belüli erőszak történetéből. 3. rész. A tanulmányok elérhetők: <http://mindennapoktortene.blog.hu/>

⁸ Vö: Szöllősi Gábor: *i.m.* 65. o.

De kis Rozsi, kis állami védett, már ehhez hozzá volt szoktatva. Nem is lehetne az, hogy őtet ne verjék, őtet csak verik. Az már nem is fáj olyan nagyon, hogy visítson, fáj, de már hozzá van szokva, el van rá készülve, hogy neki minden falat ételért bizonyos verést kell elszenvednie.

Mert az este részegen jött hazra Tülkös bácsi, alig tudott menni, nagyokat lépett, és a fejével folyton a falba ütötte magát, amit a kis Rozsi a világon a legrendesebb dolognak érzett, s Tülkös bácsi valami csuda dolgot kotort elő, amivel a bűzát verték agyon a nyáron, a végén kisbot lóg a hosszú botról, és azzal a hosszúval kezdett ütni, s folyton csak a kedvesanyámat verte és ütötte. Úgy sikított a tíz lány, mint tíz darab trombita, csak a kis Rozsi nem sikított. Kis Rozsinak nem volt joga sikítani.”⁹

A novella 1938-ban íródott, vagyis büntetőjogi szempontból lényeges körülmény, hogy Magyarország első írott büntető törvénykönyve a Csemegi kódex van ekkor hatályban. Móricz különösebb értékelés, elemzés nélkül, elsősorban leíró jelleggel mutatja be a valóságot. Nem egy idilli vidéki környezetet ábrázol, hanem komoly társadalmi problémákat feszeget. Az egyik ilyen társadalmi probléma a nevelt gyermekek, ahogy Móricz nevezi az „állami gyerekek problémája”. A nevelt gyermekek helyzete napjainkban is éppen olyan megoldhatatlan kérdésnek tűnik, mint ahogy az volt Móricz idejében is. Az ismertetett novella részlet ugyan nem tartalmazza, de a Néni, aki az államot képviseli (gyámhatóság részéről), épp szemtanúja a gyermekbántalmazásnak, és kiragadja a kis Rozit a bántalmazó családból. A kis Rozi egy olyan családhoz kerül, ahol ő lenne az egyedüli gyerek, ahol csak az övé lenne a baba, és nem kellene osztoznia a többi gyerekekkel sem játékon, sem ételen, sem szereteten, és nem kellene nélkülöznie. A kis Rozi azonban az első adandó alkalommal megszökik és visszatér kedvesanyához, oda ahol folyamatos megaláztatásnak és bántalmazásnak van kitéve. Ezzel Móricz szemlélteti, hogy nem egyszerű ennek a kérdéskörnek sem a megoldása, azért sem, mert a gyermek önzetlen, a gyermek szeret és ragaszkodik, és igen gyakran nem ahhoz ragaszkodik, ami neki a legjobb, és ami a felnőttek számára is ésszerűnek tűnik. Ráadásul a hányatott sorsú nevelt gyerek életében ez már a harmadik család, ahová elhelyezték és ahol a mostoha körülmények ellenére is kialakult egy fajta kötődés.

A másik nagy társadalmi probléma, melynek már büntetőjogi relevanciái is vannak a családon belüli erőszak. Családon belüli erőszak szintén úgy tűnik a Móricz novella alapján, hogy volt, van, és sajnos azt kell mondanom, hogy lesz is. Régebben úgy vélték, hogy a családon belül zárt ajtók mögött törtétek, a család magánügye. Azonban ez ma már nincs így, a családon belüli erőszak nem lehet magánügy, hanem az államnak feladata, sőt kötelessége is, hogy végső soron büntetőjogi eszközzel is védelmezze a családon belül áldozattá váló személyeket.

Magyarország Alaptörvénye deklarálja a házasság és a család védelmét.¹⁰ A család, mint a nemzeti fennmaradás alapja és a társadalom legegységesebb egysége védelmet kell, hogy élvezzen. Tudjuk azonban azt is, hogy a család nemcsak szerető és védelmet adó közösség, hanem gyakran fizikai erőszak színtere is. Kutatások bizonyították azt, hogy „sokkal nagyobb a valószínűsége egy személy bántalmazásának vagy megölésének a saját otthonában a saját családtagja kezétől, mint bárhol másutt, vagy bárki más által.”¹¹ A számok magukért beszélnek, hiszen az összes személy elleni erőszakos bűncselekmény, mintegy negyedét családon belül követik el.¹²

A családon belül megvalósuló bűncselekményekkel kapcsolatban az egyik igen nagy probléma a nagyfokú látencia.¹³ A cselekmények láthatatlanok és tagadtak. Életszerű, hogy csak akkor fordul a sértett, avagy

⁹ A teljes novella megtalálható: <http://mek.oszk.hu/01500/01502/html/02.htm>

¹⁰ Alaptörvény L. cikk, (1) bekezdés

¹¹ R. Gelles és S. Straus kutatási eredményeit idézi Kerezsi Klára: *A védtelen gyerek, (Erőszak és elhanyagolás a családban)*, Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet Tudományos Kiadványai, 54. o.

¹² Virág György (2004) *i.m.* 58. o. 2011-ben 6400 hozzátartozók sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekményt regisztrált az igazságügyi statisztika. Ezek közül kiemelkedően magas volt a testi sértések és zaklatások száma. ld. részletesen: Németh Eszter: *Hozzá tartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények*, <http://www.ksh.hu/szamlap/életünk.html>

¹³ Nagy valószínűséggel a kisebb súlyú bűncselekmények egyáltalán nem kerülnek napvilágra, így aztán a statisztikai adatok is félrevezetőek lehetnek a témát illetően, hiszen azok a látenciában maradó bűncselekményeket egyáltalán nem tartalmazzák. ld. Németh Eszter: *Hozzá tartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények*, <http://www.ksh.hu/szamlap/életünk.html>

valamelyik családtag védelemért, ha már komolyabb következményei vannak az otthon falai között törtéteknek.¹⁴ A gyermekbántalmazások tekintetében megdöbbentő adat, hogy becslések szerint a ma Magyarországon minden felderített esetre 25 rejtett eset jut, és a bejelentés csupán ezen esetek felében érkezik a sértettől.¹⁵ Ennek oka, hogy sokszor éppen a legszűkebb kör, a hozzátartozók a bűncselekmények elkövetői, mint az jelen esetben a novellában is megfigyelhető. Ilyenkor különösen fontos, hogy a hatóságok, gyermekvédelmi szervek elérhetőek és segítőkészek legyenek. A novella főhősét is több ízben érte már bántalmazás, hiszen hozzá van szokva a veréshez. A történet szerint a bűncselekmény szemtanúja volt, a Néni, „aki az állam részéről van megbízva a kiadott lelencek gondozásával”. Mondhatni szerencsés véletlen, hogy az állam képviselője éppen szemtanúja a konkrét gyerekverésnek, de amennyiben ő nem érkezett volna ellenőrzésre, akkor valószínű, hogy kedvesanyám ezen cselekménye is látenciában maradt volna.

A családon belüli erőszak, ahogy azt fentebb már említettem nem büntetőjogi, hanem kriminológiai fogalom. A Btk.-ban ezzel a terminológiával nem is találkozunk. A témánk szempontjából a novella a gyermek és feleség bántalmazásra is példaként szolgál. A következőkben e két téma köré gyűjtve elemzem a novellát.

Gyermekbántalmazás

A „megvert gyerek szindróma” kidolgozása Henry Kempe nevéhez fűződik, aki a gyermekbántalmazás „felfedezőjének” tekinthető.¹⁶ A gyermekbántalmazások sértettje az erőszaktevőnek való kiszolgáltatottsága, félelme, alacsony önbizalma, hiányzó érdekérvényesítési képessége miatt az esetek döntő többségében csak hosszasan tartó, egyre súlyosabb bántalmazások után fordul a hatóságokhoz, ha egyáltalán hatósághoz fordul. A látencia tehát magas, de a téma komolyságára tekintettel nem mondhatjuk azt, hogy amiről nem tudunk és, amit nem látunk, az nincs is. A gyermekbántalmazás igenis létező jelenség Magyarországon, amire oda kell figyelni.¹⁷ A gyermekbántalmazás maga is összetett jelenség, hiszen 4 fő fajtájáról beszélhetünk: ezek a testi erőszak, lelki (érzelmi) erőszak, elhanyagolás és a szexuális abúzus.¹⁸

A kiskorúak védtelensége, kiszolgáltatottsága megkívánja a kiskorúak fokozott büntetőjogi védelmét, melyet a büntetőjog többnyire hatékony eszközökkel igyekszik is biztosítani. Már a hatályos Btk. Általános Részében is találunk olyan rendelkezéseket, melyek a kiskorúak fokozottabb büntetőjogi védelmét hivatottak szolgálni. Ilyen szabály, hogy bizonyos esetekben a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények az el nem évülő bűncselekmények közé kerültek, amennyiben 18. életévét be nem töltött sértett sérelmére kerülnek elkövetésre.¹⁹ Szintén az elévülés szabályai között kell megemlítenünk, azt, hogy az elévülési idő meghosszabbodik, amennyiben bizonyos bűncselekményeket 18. életévét be nem töltött személy sérelmére követnek el.²⁰ Ezen kívül a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetőjét, ha a bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követte el, végleges hatállyal el kell tiltani bármely olyan foglalkozás gyakorlásától vagy egyéb tevékenységtől, amelynek keretében tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelését, felügyeletét, gondozását, gyógykezelését végzi, illetve ilyen személlyel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban áll.²¹ A témánk szempontjából relevanciája van a következő rendelkezésnek is, miszerint a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény elkövetőjét el kell tiltani bármely olyan foglalkozás gyakorlásától vagy egyéb tevékenységtől, amelynek keretében tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelését, felügyeletét,

¹⁴ Virág György (2004): *i.m.* 45. o.

¹⁵ <http://www.gyermekbantalmas.hu/szakmai-publikaciok/statisztikak/item/statisztikak>, (2017. november 27.)

¹⁶ Kerezi Klára: *A védtelen gyermek (Erőszak és elhanyagolás a családban)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 62. o.

¹⁷ Balogh Ildikó: *A kiskorú veszélyeztetésének időszerei kérdései*. *Ügyészek Lapja*, 2004/6. 19. o.

¹⁸ Herczog Mária (2007): *i.m.* 66.-82. o.

¹⁹ Btk. 26. § (3) bekezdés c) pont

²⁰ Btk. 28. § (1a) bekezdés

²¹ Btk. 52. §(3) bekezdés

gondozását, gyógykezelését végzi, illetve ilyen személlyel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban áll.²²

A jelenleg hatályos Btk.-ban több olyan bűncselekményt is találunk, ahol jelentősége van, a sértett életkorának és súlyosabban minősül a cselekmény, amennyiben azt bizonyos életkor alatti sértettel szemben követik el.²³ A 12. életévét be nem töltött személlyel történő szexuális cselekmény végzése, akár a kiskorú beleegyezésével is szexuális erőszaknak minősül. A 14. életév be nem töltésének relevanciája van a szexuális visszaélés esetén, de az emberölésnek is minősített esete, amennyiben azt 14. életévét be nem töltött személy sérelmére követik el. A 18. életév be nem töltésének jelentősége van pl. az emberrablás, emberkereskedelem, személyi szabadság megsértése minősített eseteinél, vagy a kábítószeres bűncselekményeknél. A kiskorúak szexuális kizsákmányolása és egészséges nemi fejlődése érdekében kerültek be a Btk.-ba, a gyermekprostitúció elősegítése és a gyermekpornográfia tényállásai. Látjuk tehát, hogy a Btk. számos ponton fokozottan védi a kiskorú sértetteket. Ezen kívül kifejezetten a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekményeket a Btk. a XX. Fejezetben szabályozza. Ezek között elsőként találjuk a kiskorú veszélyeztetése tényállást. Ezt a bűncselekményt, legalábbis annak első és számunkra most érdekes fordulatát, némileg leegyszerűsítve, az a *kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követheti el, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti.*²⁴

A novellában szereplő tényállás alapján, kedvesanyám cselekménye, ami a kis Rozi konkrét fizikai bántalmazását, nyakánál történő megragadását, megrázását és ütlegelését illeti, a mai Btk. szerint egyértelműen kimeríti a kiskorú veszélyeztetése tényállását, hiszen ezzel a kiskorú testi és érzelmi fejlődését is veszélyezteti. Ráadásul arról is tájékoztat bennünket az író, hogy nem egyszeri alkalommal történő, egyszeri fizikai bántalmazásról van szó, hanem a 4 éves kislány rendszeres verésnek van kitéve. Arról a novella már részletes felvilágosítást nem ad, hogy a kislány a verés következtében elszenved-e, és ha igen, akkor milyen testi sérüléseket. A kiskorú veszélyeztetésének ugyanis nem feltétele a testi sértés bekövetkezése, így amennyiben a verés testi sérülést is okoz, akkor a mai viszonyok között, a kiskorú veszélyeztetésével halmazatban a testi sértés is megállapítható.

A kiskorú veszélyeztetése azonban nemcsak a konkrét fizikai bántalmazás miatt állja meg a helyét a novella története alapján. A kis Rozi ugyanis ki van téve elhanyagolásnak, megfélemlítésnek, megszegyenyítésnek és megaláztatásnak, verbális bántalmazásnak, sőt éheztetésnek is. A tényállás részletesen beszámol arról, hogy a kislány, akkor eszik, ha jut neki, ruházatát kedvesanyám a saját gyermekeire adja, durván, szitkozódva beszél az állami gyerekekkel. Ezzel a kiskorú testi és erkölcsi fejlődését egyaránt veszélyezteti. A kiskorú veszélyeztetése tehát kedvesanyámmal szemben 2017-ben biztosan megállapítható lenne. Ennek alapján, amennyiben kedvesanyám hivatalos nevelőszülőként végzi tevékenységét, akkor a foglalkozástól eltiltás alkalmazásától sem tekintene el vele szemben a bíróság.

Érdekes kérdés azonban, hogy vajon kedvesanyám cselekménye büntetendő-e az elkövetés idején? A Csemegi kódex még nem ismerte a kiskorú veszélyeztetése tényállást. Az 1879. évi XL. törvénycikk, a kihágási büntető törvénykönyv (Kbtk.) is mindössze annyit tartalmazott, hogy bírsággal vagy elzárással büntették azt a szülőt vagy nevelőt, aki a kiskorúak felügyeletével kapcsolatos kötelezettségeiket elhanyagolták, és ezzel a kiskorúak csavargását és koldulását elősegítették.²⁵ Nem találunk tehát egy olyan tényállást a Csemegi kódexben, mely kifejezetten a kiskorúak fokozott védelmét szolgálta volna. Eszerint a kedvesanyám cselekménye legfeljebb a testi sértés szabályai alapján volt elbíráható. Ez a felvetés azonban elvezet bennünket egy nagyon is érdekes kérdéshez, mégpedig a házi fenytő, vagy fegyelmezési jog kérdéséhez.

A fenytő jog szokásjog, bírói jog alakította jogellenességet kizáró ok. Angyal Pál szerint a fenytő jog

²² Btk. 52. § (4) bekezdés

²³ Váradai Erika: *Gondolatok a kiskorúak büntetőjogi védelme körében*, In: Tanulmányok Dr. Dr. H.C. Horváth Tibor professzor emeritus 80. születésnapja tiszteletére, Bűnügyi Tudományi közlemények, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007. 205-206. o.

²⁴ A pontos szöveget ld. Btk. 209. § (1) bekezdés

²⁵ A kiskorú veszélyeztetésének történeti előzményeit ld. részletesebben: Sinku Pál: *A család és a gyermek büntetőjogi védelme*, HVG ORAC, Budapest 2000. 49-52. o.

gyakorlásának megengedettségét a nevelés, a rendtartás szükségessége igazolja.²⁶ A Csemegi kódex idején a fenyítő jog alkalmazására feljogosítottak voltak a szülő a gyermekével, a gyám gyámoltjával, a tanító tanítványával, a munkaadó alkalmazottjával, és a lelkiatya híveivel szemben. Látjuk tehát, hogy a fenyítő jog abban az időben igen széles körben elismert jogellenességet kizáró okot jelentett. A Csemegi kódex a 313. §-ban rögzítette, hogy a házi fegyelmeztetésre jogosított személy által annak gyakorlatában elkövetett könnyű testi sértés miatt, büntetésnek nincs helye. Ez a mi esetünkre vetítve azt jelenti, hogy kedvesanyám akár sikeresen hivatkozhatott volna arra, hogy a kis Rozi megverése során, csupán házi fenyítő jogát gyakorolta, kizárólag a gyerek nevelése érdekében. A kor büntetőjogi szabályai alapján kedvesanyám tehát, a gyerekverésért csak akkor tartozott volna büntetőjogi felelősséggel, ha a verés legalább súlyos testi sértést okoz.

Lássuk azonban, hogy mi a helyzet mai viszonyok között a fenyítő joggal. Vajon napjainkban kedvesanyám védője sikeresen hivatkozhatna-e a házi fenyítő jog gyakorlására a felmentés érdekében?

A mai magyar társadalomnak is óriási dilemmája a fenyítő jog kérdése. A fenyítő jog mai napig egy elismert, bírói alkotta, íratlan jogellenességet kizáró ok. „*Büntetni kell a gyereket. A gyereket folyton büntetni kell, mert másképp elszülajodik*” - hangzik el a novellában. Valószínű, hogy a 20. század közepéig uralkodó volt az a felfogás, hogy a gyermekeknek feltétlenül engedelmességre kell a szüleiknek, hiszen tiltakozás nélkül az ő fennhatóságuk alá tartoznak. A gyermekek helyzete és a gyermeknevelés elvei azonban a történelem során sokat változtak.

Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a mai napig is megfogalmazódik gyakorló szülőknél a dilemma, hogy a gyereket, ha nem is büntetni, de nevelni és néha fegyelmezni mindenképp kell. Azonban hogyan, milyen eszközökkel fegyelmezzék a 21. századi szülő? Kérdés, hogy a fegyelmezésnek melyek a megengedett eszközei? A fegyelmezés a mai szülőknél sokszor belső konfliktust okoz, mert elveik a szigorúság és az engedékenység között ingadoznak. A közvélemény szerint a testi fenyegetés sok esetben ma is egy elfogadott dolog, sokan úgy gondolják, hogy bizonyos helyzetekben nincs más célravezető mód. A mai bírói gyakorlatban a szülő fegyelmezési joga a gyermek életkori sajátosságait is figyelembe véve, kizárólag nevelési céllal, kivételesen maximum a tetteles becsületsértésig, és a személyi szabadság bizonyos mértékű korlátozásáig terjedhet. Az a jelenség, hogy a fenyítő jog ennek ellenére a joggyakorlat része a társadalmi sajátosságokra, az úgynevezett „poroszos nevelés” hagyományaira vezethető vissza.²⁷ Az alacsonyabb iskolai végzettségű szülőkre jellemző leginkább, hogy hatékonyabb nevelési technika hiányában veréssel fegyelmezik a gyermeküket.²⁸ A pedagógust is hasonlóan, kizárólag nevelési céllal illeti meg a fegyelmezési jog, azzal a különbséggel, hogy az ő jogosultsága szűkebb körű, kizárólag a szóbeli becsületsértés és személyi szabadság rövidebb idejű korlátozása férhet csupán bele. Ennek oka, hogy mára a társadalom elutasítja az iskolai fegyelmeztetés bántalmazással, súlyos sértegetéssel való fenntartását.

Lehetséges, hogy a mai bírói gyakorlat megenged bizonyos mértékű fenyítő jog gyakorlást a szülőknél és a pedagógusoknál, de csak idő kérdése, hogy e tekintetben a bírói gyakorlat is változzon, hiszen annyi bizonyos, hogy jogszabályi alapja semmilyen testi fenyegetésnek nincs.

Nemzetközi dokumentumok egyértelműen felhívják a figyelmet a gyermekek jogaira, így többek között a gyermekek bántalmazásának a tilalmára is. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 19. cikkének Gyermekjogi Bizottság általi értelmezése szerint, a gyermekekkel szemben legalizált erőszaknak nincsen helye semmilyen mértékben. A fegyelmezés fizikai formája tehát bármilyen enyhe mértékű is legyen az, elítélendőnek tekintendő. A nemzetközi dokumentumok pedig zsinórmértékűen szolgálnak a nemzeti jogalkotáshoz.²⁹ Anélkül, hogy a családon belüli erőszak részletesebb hazai szabályozásának kérdéskörét áttekintենek,³⁰

²⁶ Angyal Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve*, 9. kiadás, Budapest 1943.

²⁷ Belovics Ervin: *A büntető törvénykönyvben nem szabályozott büntetbetséget kizáró okok*, *Ügyészek Lapja*, 2007/4. 5-7. o.

²⁸ Herczog Mária: *A gyermekkor testi fenyegetés, bántalmazás és az érintettek nevelési eszközei*. In: *Aldozatok és vélemények*, Szerk.: Irk Ferenc, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 92. o.

²⁹ Fehér Lenke: *Családon belüli erőszak-nemzetközi dokumentumok és gyakorlat*, In: *Családi iszonyok, a családi erőszak kriminológiai vizsgálata*, Szerk. Virág György, KJK –KERSZÖV, Budapest 2005, 87-111. o.

³⁰ Erről ld. részletesen Gyurkó Szilvia: *A családon belüli erőszak megítélése és szabályozása a magyar jogrendszerben*, In: *Családi iszonyok, a családi erőszak kriminológiai vizsgálata*, Szerk. Virág György, KJK –KERSZÖV, Budapest 2005, 113-135. o.

érdemes megemlíteni, hogy Magyarországon 2005 óta a gyámügyi igazgatásról szóló törvény (1997. évi XXXI. törvény) 6. § (5) bekezdése a következőképpen fogalmaz: „*A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.*” Eszerint tehát a gyermekkel szemben minden jellegű fizikai bántalmazás, fizikai ráhatás tilos. A bírói jog tehát annak ellenére ismeri el a szülő tetteleges becsületsértésig elmenő fegyelmezési jogát, hogy jogszabály egyértelműen kimondja a testi fenyegetés tilalmát.

Amennyiben a konkrét esetet vizsgáljuk, kedvesanyám érdekében ma sem hivatkozhatna sikeresen a védője a fegyelmezési jog gyakorlására. Hiszen a fegyelmezési jog csak a nevelés érdekében engedi meg a tetteleges becsületsértést, de nem teszi legálissá egy kiskorú folyamatos és ismétlődő testi bántalmazását, vagyis a gyerekverést. Tekintettel arra, hogy a novellában nem egyszeri alkalommal történő bántalmazásról van szó, és tekintettel arra is, hogy a kiskorú veszélyeztetése nemcsak a testi bántalmazás miatt állapítható meg a fenyegető jognak, mint jogellenességet kizáró oknak, nincs relevanciája.

Házastárs és partner bántalmazás

Érdemes még némi figyelmet szentelni a történetben kicsit perifériára szoruló, részeg Tülkös bácsi cselekményének büntetőjogi minősítésére is. Tülkös bácsi azért adta ivásra a fejét, mert kedvesanyám tíz alkalommal lány gyermekkel ajándékozta meg. A kriminológiai kutatások nagy része bizonyítja, hogy az ittasság és italozó életmód igen nagy szerepet játszik a családon belül elkövetett erőszakos cselekmények során.³¹ Természetesen az agresszióknak más rizikófaktorai is vannak, kriminogén tényező lehet a családi háttér, amennyiben az eredeti családban elfogadott volt a bántalmazás.³² A mai hatályos büntetőjogi szabályok alapján Tülkös bácsi feleségbántalmazása két bűncselekményt is megvalósít. Egyrészt, ami a legkézenfekvőbb a feleség sérelmére megnyilvánuló bántalmazás, kimeríti a Btk. 212./A §-ba ütköző és annak a (2) bekezdés a) pont szerint minősülő, kapcsolati erőszak bűncselekményét.

A kapcsolati erőszak tényállását a 2013. évi LXXVIII. törvény iktatta be az új Btk.-ba, a családon belül megvalósuló különféle erőszakos cselekmények elleni hatékonyabb fellépés reményében. Sokak számára talán egy álom vált valósággá azzal, hogy a családon belüli erőszak, ha nem is ezzel az elnevezéssel,³³ de végre önálló bűncselekményként nyert szabályozást hazánkban. A célja, hogy az általánosnál szorosabb bizalmi viszonyt és a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználó elkövető, büntetőjogilag szigorúbban legyen felelősségre vonható.³⁴ A sértetti kör bővebb a hozzátartozónál, hiszen kiegészül a volt házastárs, volt élettárs, valamint a gyám gyámolt és a gondnok, gondnokolt személyével, valamint ide sorolandó az elkövető gyermekének szülője. Az elkövető és az áldozat együttélése főszabály szerint feltétele a bűncselekmény megvalósításának, azonban az nem szükséges, hogy az elkövetéskor is egy háztartásban éljenek, elegendő, ha korábban együtt éltek.³⁵ A bűncselekmény megvalósulásának feltétele a különféle bántalmazó magatartások rendszeres jellege. A tényállás védelmet biztosít a lelki és gazdasági erőszak ellen, valamint a súlyosabb esetekben egyes konkrét bűncselekmények elkövetése, mint a testi sértés, tetteleges becsületsértés, személyi szabadság megsértése, kényszerítés szükséges a kapcsolati erőszak megvalósításához.³⁶

³¹ Fehér Lenke: *A nők sérelmére elkövetett, családon belüli erőszak empirikus vizsgálata*, In: Családi viszonyok, a családi erőszak kriminológiai vizsgálata, Szerk. Virág György, KJK –KERSZÖV, Budapest 2005, 182-183. o.

³² Kiss Anna (2004): *i.m.* 48. o.

³³ A Kormány álláspontja szerint a család szó olyan értékeket hordoz, amit nem akartak negatív kontextusban ábrázolni, ezért lett az elnevezés először párkapcsolati, majd kapcsolati erőszak.

³⁴ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: *Magyar büntetőjog*, Különös rész, CompLex, Budapest 2013. 219. o.

³⁵ Ez alól kivételt jelent az elkövető gyermekének szülője, ebben az esetben ugyanis, ha soha nem éltek együtt is megvalósítható a bűncselekmény.

³⁶ A kapcsolati erőszak tényállásával kapcsolatosan felmerülő kritikai észrevételeket ld. Pápai-Tarr Ágnes: *A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben*, Magyar Jog, 2015/11. 620-627. o.

Tülkös bácsi cselekménye feltételezhetően legalább könnyű testi sértést, de tetteges becsületsértést mindenképp megvalósít kedvesnyám sérelmére. A szövegkörnyezetből az is kiderül, hogy nem egyszeri magatartásról, hanem ismétlődő, rendszeresen folytatott cselekményekről van szó, így aztán házastársakról lévén szó, a kapcsolati erőszak egyértelműen megállapítható. A korábbi szabályozás szerint Tülkös bácsi cselekménye könnyű testi sértésnek vagy tetteges becsületsértésnek minősült volna, melyek magánindítványra üldözendő cselekmények. Ez azt jelenti, hogy akkor indulna eljárás Tülkös bácsi ellen, ha kedvesnyám feljelentést tenne. A mai hatályos szabályozás alapján, amennyiben rendszeresen valósul meg kedvesnyám ellen tetteges becsületsértés, vagy könnyű testi sértés, akkor hivatalból eljárást kell a hatóságoknak indítani. Ráadásul Tülkös bácsival szemben a büntetőeljárás lefolytatása alatt akár a távortartás kényszerintézkedése is alkalmazható,³⁷ sőt a bíróság a büntetőjogi felelősségének megállapítása esetére, akár kitiltást is elrendelhet vele szemben.

Ugyanakkor Tülkös bácsi a családon belüli erőszakot 10 gyermek, vagyis kiskorúak jelenlétében, az ő szemük láttára követte el. Ezzel mindenképp megvalósítja a kiskorú erkölcsi, de akár érzelmi veszélyeztetését is. A kiskorú erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése megvalósul a kiskorú jelenlétében elhangzott trágár beszéddel, ittas állapotban a családtagok rendszeres bántalmazásával, vagy jelenlétében elkövetett bűncselekmény megvalósulásával. Az érzelmi fejlődés a kiskorúnak az a joga, hogy érzelmileg kiegyensúlyozott felnőtté váljon. E körbe tartoznak olyan magatartások, melyek a kiskorút megfélemlítik és megalázzák.³⁸ A gyermekek sikoltozva menekülnek Tülkös bácsi elől a szalmába, ezzel akár érzelmi biztonságuk is sérelmet szenved.

Végül kicsit bonyolítva a helyzetet egy igen érdekes elhatárolási kérdésre hívnám fel a figyelmet. A kapcsolati erőszaknak sui generis bűncselekményként történő szabályozása óta vitát kiváltó kérdés, a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének egymáshoz való viszonya. A miniszteri indokolás szerint ugyanis, ha a kiskorú veszélyeztetését bántalmazással úgy követik el, hogy az testi sértést is okoz, akkor nem az eddigi gyakorlatnak megfelelően kiskorú veszélyeztetése halmazatban testi sértéssel kerül megállapításra, hanem a kiskorú veszélyeztetése a kapcsolati erőszakkal kerül halmazatba. Ennek a helyességével kapcsolatban megintcsak nem egységes a szakirodalom. Sok szerző egyet ért a miniszteri indokolással, míg mások a kétszeres értékelés tilalmából kiindulva, a korábbi bírói gyakorlatot tekintik irányadónak, hogy a kiskorú veszélyeztetése a testi sértéssel kerüljön halmazatba.³⁹ Az utóbbi álláspontot képviselő szerzők arra hivatkoznak, hogy a tettes és a passzív alany kvalifikált kapcsolatában, a passzív alany életkora olyan körülmény, amelyet a Btk. 208. § vesz figyelembe, s e tekintetben speciális. Egyéb vonatkozásokban a tettes és a passzív alany kvalifikáció a két bűncselekmény között tartalmilag azonos. Ezért a kétszeres értékelés tilalmát sérti a miniszteri indokolás szerinti eset. Ugyanakkor Ambrus István felhívja arra is a figyelmet, hogy a kiskorú veszélyeztetése nem mindig fogja át a kapcsolati erőszakot. Így az is előfordulhat a gyakorlatban, hogy valóban állhatnak egymással halmazatban.⁴⁰

Mondhatni a bírón múlik, hogy melyik elhatárolási szempontot veszi figyelembe, és amennyiben

---

³⁷ A hozzátartozók közötti erőszak elleni hatékonyabb küzdelem miatt alkalmazható a távortartás kényszerintézkedés, mely egy régóta létező társadalmi igényt elégített ki. Először csak a büntetőeljárás keretein belül, kényszerintézkedésként volt elrendelhető, azonban ebben a formában nem jelentett igazi hatékony védelmet. Ennek a helyzetnek az orvoslására, gyakorlati szükségszerűség miatt, a 2009. évi LXXII. törvény bővítette a távortartás alkalmazási körét. A jogintézményt azonban így is nagyon sok kritika érte. A jogintézmény eredeti célja, miszerint még azelőtt kezelje a családon belüli erőszakot mielőtt abból súlyos helyzet, akár helyrehozhatatlan bűncselekmény bekövetkezne, csak részben valósult meg. Azonban egyet kell érteni azzal, ha ezzel a jogintézménnyel csupán néhány gyermek vagy feleség testi épségét vagy érzelmi biztonságát sikerült megóvni, már nem volt hiábavaló a bevezetése. Ld. a témakörrel részletesen: Hitesy Edina: *Glosszák a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távortartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény margójára, vagy Mátyás király és a székely ember lánya*, In: Kriminológiai Közlemények 67. Magyar Kriminológiai Társaság Budapest, 2010. 43-49. o., Ocskó Katalin: *A távortartásról*, In: Kriminológiai Közlemények 67. Magyar Kriminológiai Társaság Budapest, 2010. 50-52. o. Tóth Andrea Noémi: *A távortartás anomáliáinak polgári jogi vetületei*, Jogelméleti Szemle 2013/2. 168-178. o.

³⁸ Belovics Ervin, Molnár Gábor, Sinku Pál: *Büntetőjog II. A 2012. évi C. törvény alapján*, Szerk.: Busch Béla, HVG ORAC, Budapest, 2012. 206. o.

³⁹ Szomora Zsolt: *Btk. XX. fejezet: A gyermekek érdekét sértő és család elleni bűncselekmények*, In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Complex Kiadó, Budapest, 2013. 447. o.

⁴⁰ Ambrus István: *A kapcsolati-erőszak néhány büntetőjogi dogmatikai kérdése*, Családi jog, 2014/2. 23-24. o.

kedvesnyám gyerekbántalmazása testi sértést is megvalósított, akkor a kiskorú veszélyeztetését halmazatban testi sértéssel vagy halmazatbankapcsolati erőszakkal állapítja-e meg.

Záró gondolatok

A bemutatott novella alapján bizonyítást nyert, hogy a családon belüli erőszak létező jelenség volt Móricz idején is. A novella tanít bennünket, nemcsak bűncselekményt minősíteni, hanem felhívja a figyelmet olyan társadalmi problémákra, melyeknek megoldása nem lehet egyedül a büntetőjog feladata. Hiú ábránd lenne részünkről, ha azt hinnénk, hogy egy önálló tényállás a családon belüli erőszakra, önmagában képes megoldani a családban bántalmazott személyek helyzetét. Nem vitatható azonban, hogy az államnak, és így a büntetőjognak (is) be kell avatkoznia, és védeni kell a különösen kiszolgáltatott, függőségi viszonyban élő áldozatokat. A családon belüli erőszak a mai viszonyok között már nem tekinthető magánügynek, az ellene történő fellépés hatékony eszközének csupán a végső pillére lehet a büntetőjog. A büntetőjog feladata ugyanakkor közel sem egyszerű, hiszen egyszerre kell szankcionálni a házastárs, a gyermek, vagy más rokon sérelmére a négy fal között elkövetett különféle erőszak cselekményeket, melyek gyakran az áldozat kiszolgáltatott helyzete miatt, amíg csak lehetséges rejtve maradnak. A családon belüli erőszakra a büntetőjog, csak azokban az esetekben tud reagálni, melyek nem maradnak látenciában, de néha ilyenkor már túl késő, hiszen a családon belül hosszú ideje eszkalálódó problémák sok esetben végzetes tragédiákhoz vezetnek. Ennek az összetett társadalmi problémának a megoldása sokkal inkább keresendő a megelőzésben. A gyerekbántalmazások megelőzése és kezelése tekintetében fontos szerep hárul a gyermekvédelmi rendszer hatékony működésére, nagy a felelőssége az ezen a területen dolgozó szakembereknek, hatóságoknak a jelzőrendszer megfelelő alkalmazásában. A partnerbántalmazások megelőzésben és kellő időben történő kezelésében szintén a társadalomra, a közvetlen környezetre, barátokra, szomszédokra hárul a felelősség, hogy megfelelő időben, megfelelő védelmet tudjunk nyújtani ezen bűncselekmények áldozatainak.

Domestic violence in a literary work (Zsigmond Móricz, *It is nice and good at the end of the world*) – Summary

In my study I am going to present a rather complicated issue, namely a few problems of domestic violence based on a less-known short story by the Hungarian writer Zsigmond Móricz. I chose this story because it is still relevant today, it could even be set in 2017, as it basically depicts domestic violence in its complexity. This story by Móricz proves that the phenomenon of domestic violence is not at all new, given that in the beginning or the middle of the 20th century we can see the same complex social problem which present-day criminal law has to face. Hungarian society 50 or 100 years ago was not exempt from domestic violence either. We may also claim that the factors enhancing domestic violence were even stronger than today. The story aligns several dimensions of domestic violence, as it shows examples of both child and wife abuse. I am going to analyse the crimes depicted by Móricz according to the criminal laws effective today, and I just tangentially touch upon the judgment of the offences in the age of writing. This way, first I analyse the questions of child abuse, focusing on the right of punishment, which is still relevant in today's criminal system as a cause for miscarriage. Then I present a detailed analysis of the bearing of case of partner abuse in the framework of violence in relationships, which exists in Hungarian criminal law since 2013.

Irodalomjegyzék

- AMBRUS István: *A kapcsolati –erőszak néhány büntetőjog dogmatikai kérdése*, Családi jog, 2014/2.
ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve*, 9. kiadás, Budapest 1943.
BALOGH Ildikó: *A kiskorú veszélyeztetésének időszerű kérdései*. Ügyészek Lapja, 2004/6.

- BALOGH Lídia-MATOLCSI Andrea: *Vélemények a családon, illetve párkapcsolaton belüli erőszak elleni állami fellépés lehetőségeiről*, Rendészeti Szemle, 2009/12.
- BELOVICS Ervin, MOLNÁR Gábor, SINKU Pál: *Büntetőjog II. A 2012. évi C. törvény alapján*, Szerk.: Busch Béla, HVG ORAC, Budapest, 2012.
- BELOVICS Ervin: *A büntető törvénykönyvben nem szabályozott büntethetőséget kizáró okok*, Ügyészek Lapja, 2007/4.
- Büntények a könyvtárszobából, Interaktív iratmintatár büntetőjogi komplex gyakorlathoz és szakvizsgához. Szerk: KISS Anna, Complex Kiadó, Budapest, 2010.
- FEHÉR Lenke: *A nők sérelmére elkövetett, családon belüli erőszak empirikus vizsgálata*, In: Családi iszonyok, a családi erőszak kriminológiai vizsgálata, Szerk. Virág György, KJK –KERSZÖV, Budapest 2005.
- FEHÉR Lenke: *Családon belüli erőszak-nemzetközi dokumentumok és gyakorlat*, In: Családi iszonyok, a családi erőszak kriminológiai vizsgálata, Szerk. Virág György, KJK –KERSZÖV, Budapest 2005.
- FÓNAGY Zoltán: „*A férj családfeje hatalma nem terjed ki arra*” Mozaikok a családon belüli erőszak történetéből. 2. rész, <http://mindennapoktortenete.blog.hu/>
- FÓNAGY Zoltán: „*Bántani nem bántott csak néha megvert*” Mozaikok a családon belüli erőszak történetéből. 1. rész, <http://mindennapoktortenete.blog.hu/>
- FÓNAGY Zoltán: „*Nőkénzást körünkben meg ne szívadjunk*” Mozaikok a családon belüli erőszak történetéből. 3. rész. <http://mindennapoktortenete.blog.hu/>
- GÖRGÉNYI Ilona, GULA József, HORVÁTH Tibor, JACSÓ Judit, LÉVAY Miklós, SÁNTHA Ferenc, VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog*, Különös rész, CompLex, Budapest 2013.
- GYURKÓ Szilvia: *A családon belüli erőszak megítélése és szabályozása a magyar jogrendszerben*, In: Családi iszonyok, a családi erőszak kriminológiai vizsgálata, Szerk. Virág György, KJK –KERSZÖV, Budapest 2005.
- HERCZOG Mária: *A gyermekkori testi fenytés, bántalmazás és az érintettek nevelési eszközei*. In: *Áldozatok és vélemények*, Szerk.: Irk Ferenc, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004.
- HERCZOG Mária: *Gyermekbántalmazás*. Complex Kiadó, Budapest, 2007.
- HITESY Edina: *Glosszák a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény margójára, vagy Mátyás király és a székegy ember lánya*, In: Kriminológiai Közlemények 67. Magyar Kriminológiai Társaság Budapest, 2010.
- KEMÉNY Gábor: *A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről de lege ferenda*, Belügyi Szemle, 2005/9.
- KEREZSI Klára: *A védtelen gyermek (Erőszak és elhanyagolás a családban)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.
- KISS Anna: *A szépirodalom szerepe a jogi oktatásban*, Glossa Iuridica, 2014/2.
- KISS Anna: *Bűnbe esett irodalmi hősök*, Jog és Irodalom, Publicitas Art-Média Kft. Budapest 2009.
- KISS Anna: *A testi fenytés, Móricz Zsigmond a világ végén már szép és jó című novellája alapján*, Család, Gyermekek, Ifjúság, 2004/5.
- NÉMETH Eszter: *Hozzátartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények*, <http://www.ksh.hu/szamlap/életunk.html>
- OCSKÓ Katalin: *A távoltartásról*, In: Kriminológiai Közlemények 67. Magyar Kriminológiai Társaság Budapest, 2010.
- PÁPAI-TARR Ágnes: *A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben*, Magyar Jog, 2015/11.
- SINKU Pál: *A család és a gyermek büntetőjogi védelme*, HVG ORAC, Budapest 2000.
- SZOMORA Zsolt: *Btk. XX. fejezet: A gyermekek érdekében sértő és család elleni bűncselekmények*, In: Karsai Krisztina (szerk): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Complex Kiadó, Budapest, 2013.

SZŐLLŐSI Gábor: *A családon belüli erőszak differenciáltsága, (Különbségek a nevek, felfogások és helyzetek szintjén).* In: Családi iszonyok. A családi erőszak kriminológiai vizsgálata, Szerk.: Virágh György, KJK KERSZÖV, Budapest 2005.

TÓTH Andrea Noémi: *A távoltartás anomáliáinak polgári jogi vetületei,* Jogelméleti Szemle 2013/2.

VÁRADI Erika: *Gondolatok a kiskorúak büntetőjogi védelme körében,* In: Tanulmányok Dr. Dr. H.C. Horváth Tibor professzor emeritus 80. születésnapja tiszteletére, Bűnügyi Tudományi közlemények, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007.

VIRÁG György: *Bevezetés a családi erőszak kutatásához,* In: Kriminológiai Tanulmányok 41, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest 2004.

VIRÁG György: *Családon belüli erőszak,* In: Kriminológia-Szakkriminológia, Szerk.: Gönczöl Katalin, Kerezsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós. Complex Kiadó, Budapest, 2006.